

no. 5

EKSTRA

LEMURIA

uitgave van 'de kosmos'

prins Hendrikkade 142
amsterdam
tel. 67477

TER GELEGENHEID VAN DE NEDERLANDSE TOERNEE VAN DE PAKISTAANSE ZANGERS THE ALI-KHAN-BROTHERS

MUZIEK OM BIJ IN LEVEN TE BLIJVEN

2576 Mag.

MUZIEK OM BIJ IN LEVEN TE BLIJVEN

swami

Abhedananda, leerling van Shri Ramakrishna, beschouwt de muziek als het beste medium, dat zoekers naar de "Goddelijke Wijsheid" voert.

Een van de voornaamste aspecten van de Indiase muziek is dan ook de sadhana (geestelijke oefening en discipline), die tenslotte tot het stadium van de zelfrealisatie leidt.

Volgens oude Indiase traditie is geluid God (Nada Brahma). Het intelligibele geluid, Nada, zou ontstaan zijn door een vereniging van Prana (adem) en Agni (vuur). Er zijn twee soorten geluid: Anahata Nada, de basis van alle materie, ontstaan door een vibratie van de ether is vergelijkbaar met de muziek der sferen van Pythagoras. Dit eeuwige geluid speelt een zeer belangrijke rol in de yoga-leer. Na jarenlange oefening en meditatie is het voor een yogi "hoorbaar" en zal het tot verlichting leiden.

Ahata Nada is het zintuigelijke hoorbare geluid dat ontstaat door een trilling van de lucht. Muziek nu wordt beschouwd als een verbeelding van de ether-vibratie, een reflectie van de wetten van de Kosmos, en bezit daarom een scheppende kracht. In de Indiase muziek staan melodie en ritme centraal en zijn tot een ongekennde hoogte ontwikkeld, terwijl harmonie in tegenstelling tot de Westerse muziek, nauwelijks bekend is. De grondtoon Shadja (Sa of C) speelt daarom een zeer belangrijke rol en is voortdurend hoorbaar door het gebruik van een Tampura. Dit zeer algemene, meestal vier-snarige begeleidingsinstrument (stemming: C, CCG,) is daarom als drone-instrument bij zang en instrumentale muziek onmisbaar. Opmerkelijk is het, dat de toonhoogte in de Indiase muziek niet gefixeerd is, maar door iedere zanger of instrumentalist naar believen gekozen wordt.

de bronnen

De muziek van Noord-India is al zeer oud. Volgens orthodoxe opvatting wordt zij als een goddelijke schepping van Brahma beschouwd. Saraswati, de moedergodin der muziek en kennis, vond de Veena uit; Shiva creëerde de dans, die de ritmiese beweging van het heelal symboliseert en zijn gemalin Parvati schiep de Rudra-Veena (zie tekening).

Histories gezien begint de muziek van het Noorden bij de pre-Arische Indus-beschaving (ca. 3000 jaar voor Christus). Verscheidene vondsten tonen aan dat de muziekkultuur waarschijnlijk toen al behoorlijk ontwikkeld was. Uit de beschrijving van de Rg Veda (ca. 2500 jaar voor Christus) weten we dat offeringsritten gepaard gingen met gezangen. In de Sama Veda vinden we beschrijvingen van dans, zang en vena-spel in verband met bepaalde ceremoniën; in de Atharva Veda wordt o.a. melding gemaakt van de dhundubhi, een aarden trom, bespannen met koeiehid, die dienst deed als oorlogsinstrument. Uit de beschrijving blijkt tevens dat de muziek in de Vedische periode

al een vaststaande schaal en ritme had. Opmerkelijk is het dat de Vedische tonen in neergaande lijn genoteerd werden. Het oudste werk over Indiase muziek is waarschijnlijk de Naradisiksa (1e eeuw na Chr.). Hierin worden de drie oude schalen of gramas genoemd, die de basis van de klassieke muziek vormen, n.l. de shadja, madhyama- en gandhara-grama. Deze laatste schaal werd alleen in deze tijd gebruikt door de Gandharvas, de Hemelse musici, die volgens de overlevering ergens in de Himalayas in het N.W. deel van India leefden. Pas later ontwikkelden zich uit de gramas de ragas (melodie-patronen), die tegenwoordig nog in India in gebruik zijn. Wel werd het woord "raga" enkele malen genoemd in de betekenis van behagen of kleuren (ranj).

De oude schalen bestonden uit zeven noten (svaras), die allen gesymboliseerd werden door de kreet van een dier en een kleur e.d.

Shadja (Sa of C) is lotusrood en wordt door de Taus (pauw) voortgebracht. Rishabha (Ri of D) is bleekgroen of geelrood en correspondeert met het geloei van de koe. Gandhara (Ga of E) is oranje en correspondeert met het geblaat van de geit. Madhyama (Ma of F) is jasmijnwit en komt overeen met de kreet van de Saras (kraanvogel). Pancham (Pa of G) is blauw en wordt door de Koil (specht) voortgebracht. Dhaivata (Dha of A) is geel en correspondeert met het gehinnik van een paard. Nishadha (Ni of B) is veelkleurig en correspondeert met het getrompetter van een olifant.

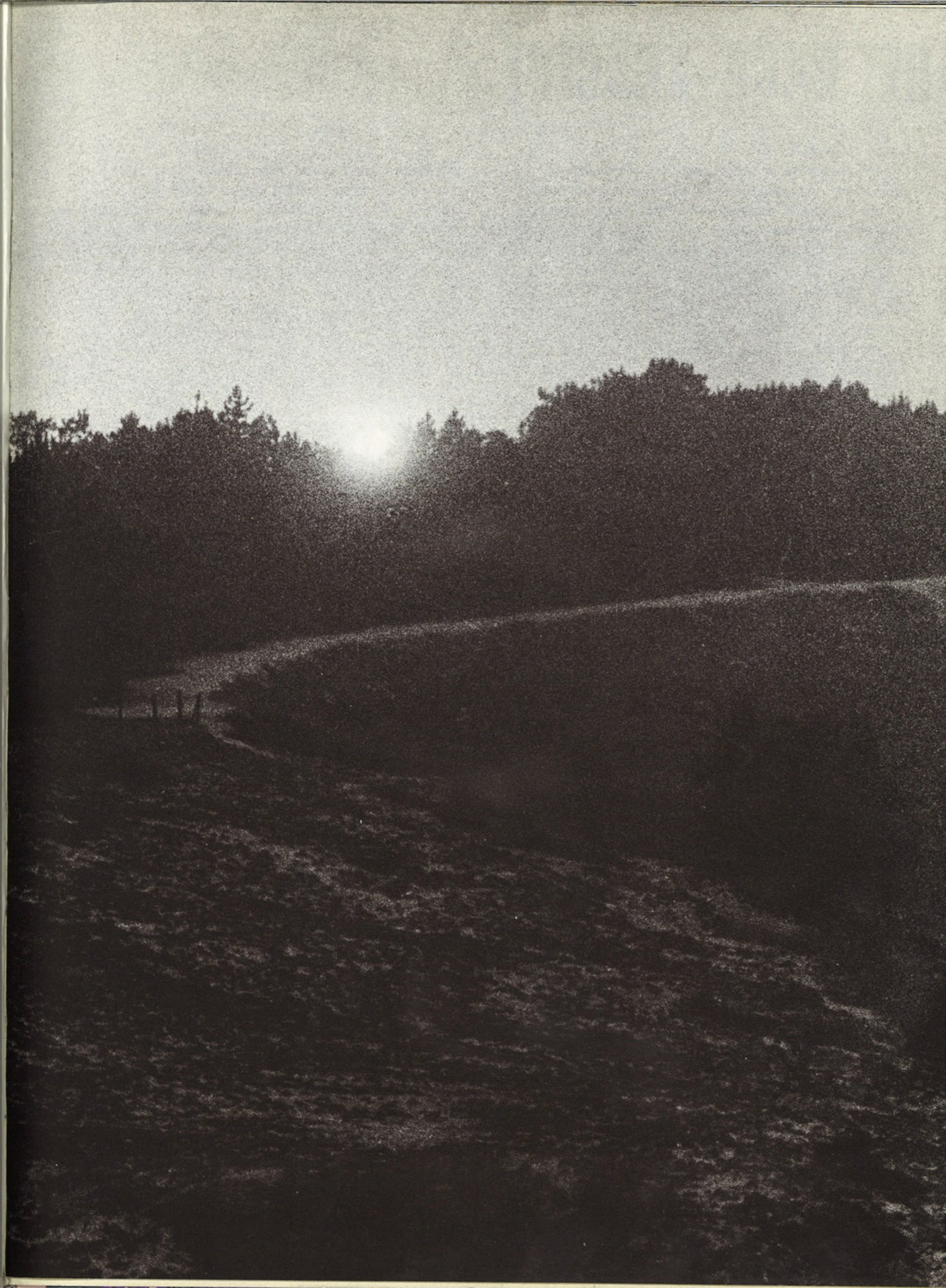
In de Naradisiksa wordt ook al over de onderverdeling in mikrotonen of shrutis geschreven. Een eeuw later kwam Bharata in zijn klassieke werk over drama, dans en muziek, de Natyashastra, tot een totaal van 22 shrutis. De gramas kunnen nu als volgt weergegeven worden:

Sa-grama: SA₃ Ri₂ Ga₄ Ma₄ Pa₃ Dha₂
Ni₄ Sa

Ma-grama: Ma₃ Pa₄ Dha₂ Ni₄ Sa₃ Ri₂ Ga₄ Ma

Hierbij staat de shruti-verdeling tussen de 7 noten onder de schaal weergegeven. Ook thans wordt het oktaaf (saptak) nog in 22 intervallen verdeeld, hoewel hierover bij de diverse theoretici veel meningsverschil bestaat.

Bharata schrijft in zijn boek over 18 jatis die ontstaan zijn uit de twee oude schalen (Sa- en Ma-grama). Jati is hierbij op te vatten als het oude begrip voor raga (melodie-patroon). In de Natyashastra wordt ook uitvoerig over ritme of tala (tijd-eenheid) verhaald. De talas werden (en worden nog steeds) onderverdeeld in een langzaam (bilampath), middel (madhya) en snel (drut) tempo. Pas veel later ontwikkelden zich uit de jatis de raga's en werd het begrip "raga" in de betekenis van melodie-patroon gebruikt, als eerste door Matanga in zijn werk Brhaddesi — 5e, 7e eeuw na Chr. Volgens hem is een raga "een soort van geluid dat bevallige trillingen voortbrengt, die de geest van alle levende wezens doet bevredigen".

HET RAGA-KONCEPT

de ziel

van de Indiase muziek is de raga, opgebouwd uit een combinatie van een aantal tonen. Iedere raga heeft een bepaalde schaal, waarvan de opgaande lijn (aroha) en de neergaande lijn (avaroha) kunnen verschillen. Overeenkomstig de klassieke theorie zijn er in een raga drie belangrijke noten die het karakter van de raga bepalen. Dit zijn de amsa of vadi (dominant), de graha (begintoon) en de nyasa of samvadi (afsluitende toon). Hiervan neemt de amsa tegenwoordig de belangrijkste plaats in.

Iedere raga heeft dus een bepaald karakter en veroorzaakt een zekere emotie of rasa. In de Indiase muziek spelen de rasas, die zowel bij de artiest als bij de toeschouwers worden opgewekt een zeer belangrijke rol. Via de verwezenlijking van rasa in muziek kan n.l. zelfrealisatie worden bereikt. Srngara, de voornaamste emotie, die bevrijdend werkt, wordt gesymboliseerd door erotiek en liefde. Andere rasas zijn o.a. Adbutha (verwondering), Raudra (toorn), Karuna (droefheid) en Veera (moed).

Een ander en zeer belangrijk aspekt van de ragas is dat ze op speciale tijden uitgevoerd moeten worden. Zo zijn er morgenragas (o.a. Lalita, Todi, Bhairavi), middagragas (o.a. Bhimpalashri, Multani) en avondragas (o.a. Bageshri, Malkaunsch, Marva). Gewoonlijk wordt de dag in acht perioden van drie uur onderverdeeld.

Sommige ragas zouden magische krachten bezitten, waarmee prachtige anekdoten verbonden zijn. Zo is raga Dipak vuurverwekkend, terwijl raga Megh-Mallar juist regen creëert. Raga Kedara zou een genezende werking hebben en tevens stenen doen smelten!

Uit de namen van de verschillende ragas is vaak duidelijk de afkomst te herleiden. Raga Multani is afkomstig uit de stad Multan en Todi uit Tuddi. Raga Bilaval komt van de Velavastam en Jogiya houdt verband met de Yogis en hun ceremoniën. Weer andere ragas zijn verbonden met de seizoenen: Megh betekent regenseizoen en Vasanta betekent lente.

De ragas worden onverdeeld in pentatonische (audava), o.a. Malkaunsch en Hindol, hexatonische (sadava), o.a. Bageshri en heptatonische (sampurna), die alle noten van de schaal bezitten. Door een verschil in opgaande en neergaande lijn van de schaal zijn er ook mengvormen, zoals audava-sampurna (o.a. Jogiya en Bihag) mogelijk. Volgens de oude Shiva-traditie waren de basisschalen, waarvan de verschillende ragas afgeleid konden worden, pentatonisch (het getal 5 is het symbool van het leven). Een juiste indeling van de tegenwoordig ongeveer 300 gebruikte Noord-Indiase of Hindustaanse ragas, levert vele moeilijkheden op; bijna iedere auteur gebruikt een eigen indeling.

Volgens de nog veel gebruikte klassieke indeling worden er 6 mannelijke ragas onderscheiden, ieder met een aantal (5) vrouwen of raginis en kinderen of putras. Rajah S.M. Tagore onderscheidt de hoofd-ragas: Shri, Vasanta, Bhairava, Panchama, Megh en Nattanarayana.

Een veel bruikbaarere indeling die tegenwoordig veel navol-

ging vindt, is die waarbij de ragas afgeleid worden van de thats (mela's) of hoofd-ragas. Iedere that heeft 7 tonen in de aroha en avaroha, is op zichzelf een raga en is het krachtcentrum waaruit een ontelbaar aantal ragas voortkomen. Pandit N.V. Bhatkhande onderscheidt de tien volgende thats: 1. Bilaval is de basisschaal die overeenkomt met de oude Sa-grama en de Westerse grote terts toonladder, 2. Kalyan, 3. Khamaj, 4. Bhairava, 5. Purvi, 6. Marva, 7. Kafi, 8. Asavari, 9. Bhairavi, 10. Todi.

karakter

Uit het bovenstaande blijkt duidelijk dat het onmogelijk is om voor het begrip "raga" een toepasselijke definitie te geven, aangezien de ragas door een langzaam evolutieproces ontstaan zijn en met vele buiten-muzikale achtergronden een eenheid vormen. Het woord "melodie-patroon" (melodic type) is ook te beperkt, maar dekt toch nog het beste het raga-begrip.

De verschillende karakters van de ragas worden volgens moderne opvatting bepaald door een 7-tal lakshanas (karaktertrekken).

1. Grama: de structuur van de schaal maakt in eerste instantie het karakter van de raga uit.
2. Murchanas zijn de oude toonschalen die af te leiden zijn van de gramas en als voorlopers van de moderne thats gezien kunnen worden.
3. Amsas zijn de voornaamste noten van de raga. In het oude India waren er drie amsas ("amsa" of vadi, graha en nyasa), terwijl er tegenwoordig maar twee centrale noten zijn: de vadi (sonant) en de samvadi (consonant).
4. Varjita svaras (weggelaten noten): door een of twee noten uit de schaal weg te laten, ontstaan er hexatonische en pentatonische ragas.
5. Nyasa (afsluitende toon) wordt tegenwoordig meestal aangeduid door Sam. Dit is de belangrijkste noot van een kompositie, die overeenkomt met de eerste en belangrijkste ritme-slag van een bepaalde cyclus. Op deze noot wordt dus altijd de nadruk gelegd.
6. Apanyasa: de rusttoon bepaalt de emotie in het midden van een stuk en drukt een verwachting uit.
7. Vishishta Tanas: de karakteristieke frasen of pakads geven de raga zijn aparte tint die hem van de andere ragas onderscheidt.

Ragas worden veelal beschouwd als de symbolen ("icons") of levende belichamingen van de goddelijke kracht en energie. Zij worden daarom als halfgoden beschreven in de z.g. dhyanamantrams (kontemplatieve gedichten) en later in de 16e en 17e eeuw in series van kleurrijke miniaturen (Ragamalas) afgebeeld, waarin bepaalde dieren, bomen, vruchten, kleuren e.d. deze goden en de stemming van de raga symboliseren. Volgens de oude mythologische interpretatie worden de vijf hoofd-ragas gesymboliseerd door de vijf gezichten van Shiva

en eveneens door de vijf elementen die weer korresponderen met vijf chakra's en vijf kleuren, terwijl de zesde raga van Parvati afkomstig is.

Gezicht van Shiva	Element
Sadyojata	Aarde (Ksiti)
Vamadeva	Water (apah)
Aghora	Vuur (teja)
Tatpurusa	Lucht (maruta)
Isana	Ether (vyoma)
Chakra	Raga
Muladhara (stuit)	Shrirag
Svadhithana (gesl.org.)	Vasanta
Manipura (navel)	Bhairava
Anahata (hart)	Panchama
Visuddha (keel)	Megha

RAGA LALITA

moedergodin

Aan de hand van het bovenstaande zullen we als voorbeeld de zeer bekende raga Lalita bespreken.

In de Raga-Sagara, een werk dat waarschijnlijk uit de tweede eeuw stamt, komt de volgende dhyana-mantram van Lalita voor: "Lalita, de moedergodin der muziek, heeft een veena en een boek in haar handen. Innemend, speels, praat ze zachtjes, met prachtige ogen als rode lotussen". In een ander werk, uit de 16e eeuw, wordt de raga als volgt beschreven: "Lalit is een yogi met een mooi gelaat, verwarde haren en een lichaam gezalfd met goddelijke geuren. Teder en in liefdesvervoering houdt hij het hert vast". Het hert symboliseert de menselijke geest en zijn wensen; hier betekent het dus de concentratie van de geest en de totale zelfbeheersing. Op Ragamala miniaturen wordt Lalita meestal afgebeeld als een meisje, liggend op een bed en verdrietig over het vertrek van haar geliefde.

Raga Lalita, vroeger ragini Lalita, de vrouw van Hindol, is een vroege morgen-raga.

Bij de notatie worden de verhoogde (tivrata) en verlaagde (komala) noten respectievelijk met een streepje boven en onder de noot weergegeven, b.v. ma en dha (de noten sa en pa zijn in de schaal onveranderlijk).

De noten in het hoge, respectievelijk lage oktaaf met een puntje boven en onder de noot, b.v. sa en mi.

That: Marva, soms wordt zij in de Bhairava-that geplaatst.

Klasse: sadava (hexatonisch)

Schaal: sa ri ga ma mā dha ni śā
(C Cis E F Fis Gis B C)

Aroha: ni ri ga ma , mā' ma ga,
mā dha ni śā

Avaroha: ri ni dha, mā dha mā
ma ga ri sa

Amsas: ma en śā

Nyasa of Samvadi: sa

Apanyasa of Vadi: ma

Varjita svara: pa

Pakad: ni ri ga ma, dha mā dha
mā ma ga, ma ga ri sa

Tijd: dageraad

Rasa: bhakti (devotie)

Tala

Een ander onafscheidelijk facet van de Indiase muziek is tala of ritme. Evenals er zeer veel ragas zijn, zijn er ook veel talas in omloop, ieder opgebouwd uit een aantal tellen (matras) per ritme-cyclus (avartha). Zo heeft het zeer veel gebruikte ritme Tintal een cyclus van 16 tellen die door de volgende klanksymbolen worden uitgedrukt: dha dhin dhin dha / dha dhin dhin dha / dha tin tin ta / ta dhin dhin dha / dha enz. Binnen deze cyclus of meerdere cycli zijn dan allerlei variaties en improvisaties mogelijk. De eerste slag van de cyclus nu, waarop de meeste nadruk wordt gelegd, is de belangrijkste sam. In een uitvoering van Indiase muziek kan men dan ook duidelijk horen, dat de zanger of instrumentalist (sarangi-, shehnai-, sitarspeler e.d.) en de begeleidende tablaspeeler steeds weer naar een bepaalde klimax toewerken om beiden op de sam uit te komen.

Om een beter inzicht te krijgen in de opbouw van de ragas (en talas) en hun karakters, is studie en vooral het luisteren naar Indiase muziek van het allergrootste belang.

Joep Bor

Literatuur

"The Music of India" by H.A. Popley – second edition 1950, Calcutta.

"My Music, My Life" by Ravi Shankar – London (1968).

"The Story of Indian Music" by O. Gosvami – Bombay (1961).

"The Ragas of North India" by W.Kaufmann, Bloomington – London (1968)

"Melodic types of Hindusthan" by N.K. Bose – Bombay (1960).

ZANG

In de klassieke muziek van India en Pakistan wordt de zang beschouwd als de hoogste vorm van muziek, waarvan alle andere vormen zijn afgeleid.

Van generatie tot generatie en van vader op zoon zijn er in de loop van de geschiedenis vele stijlen ontwikkeld, waarvan de *Dhrupad*-stijl als een van de klassiekste wordt beschouwd.

Deze stijl herleefde en bloeide op in de 15e eeuw tijdens de regering van Raja Man Singh van Gwalior en had zijn hoogtepunt tijdens de regering van de Moghul-keizer Akbar (1542-1605). Eminente musici zoals Swami Krishnadas, Swami Haridas en vooral Mian Tansen creëerden vele nieuwe ragas en ontwikkelden de muziek tot een ongekennde hoogte, zodat heden nog hun composities een bron zijn waaruit iedere musicus het zijne put.

De *Dhrupad*-stijl (*dhruva* betekent kalmte, permanentheid ed.) is zeer sober en majestueus. Door zijn strengheid is *Dhrupad* zeer moeilijk en wordt er niet veel vrijheid aan de zanger gelaten. Het eerste en belangrijkste deel van een *Dhrupad*-compositie is de *Alap*.

In dit zeer meditatieve deel wordt zonder ritmische begeleiding de raga (melodietype) en zijn karakter en stemming, noot voor noot opgebouwd.

Een veel populairdere stijl is de *Kheyal*, die omstreeks 1750 onder invloed van Niyamat Khan ("Shah Sadarang") opbloeide, maar waarschijnlijk al veel ouder is. Deze geniale zanger en musicus zou tevens uit de Char Veena de hedendaagse *Sarangi* hebben ontwikkeld. Dit strijkinstrument, waarvan de buik bedekt is met een dun, sterk gespannen vel heeft vier hoofdsnaren (drie in dikte toenemende darmen speelsnaren en een koperen snaar) en een groot aantal (plm. 35) stalen resonantiesnaren. Door de combinatie van het vel en de resonantiesnaren heeft de *sarangi* een zeer sonore, verdragende toon en is bij uitstek geschikt als begeleidingsinstrument voor zang.

De *Kheyal*-stijl is veel minder streng en zoals het woord *Kheyal* (verbeelding) al zegt van nature beeldend.

Zij zou het beste vergeleken kunnen worden met de kleurrijke Indiase miniaturen. In tegenstelling tot *Dhrupad* is er een korte *Alap* en heeft de zanger een grote vrijheid in uitvoering, improvisatie en ornamentatie.

Een andere, zeer populaire en licht-klassieke stijl is de *Thumri*, die zeer expressief van karakter is. *Thumri*s handelen over erotiek en liefde (*Srngara rasa*) en geven de artiest de vrijheid buiten de vaststaande schaal van de raga te treden.

THE ALI KHAN BROTHERS

Eind mei en juni zullen voor een tweede maal de beroemde Pakistaanse zangers Ustad Nazakat Ali Khan en Ustad Salamat Ali Khan in Nederland (en Europa) een reeks concerten geven. Beide broers zijn voorzitters van de zogenaamde *Shyam Charausi gharana* (school), een traditie die al zeer oud is en waarin vooral de nadruk wordt gelegd op twee soorten muzikale versieringen: *gamak-tan* en *pukar*. *Gamak-tan* is de kunst om opeenvolgende

noten snel achter elkaar, met bepaalde stembuigingen te zingen, terwijl *pukar* een aanroeping is. Hierbij drukt de fundamentele klinker "A" een komen uit. Opvallend is het, dat het zingen van deze en andere tans (muzikale frasen) en de gehele uitdrukking van de zangers, vooral de handbewegingen, een eenheid vormen, aangezien de tans als het ware vanuit de maag komen. Het is een unieke gelegenheid om deze grootste hedendaagse vertolkers van de *Kheyal*-stijl (zie boven) te kunnen horen en te zien.

Zij zullen bovendien begeleid worden door Ustad Ghulam Mohammed, die op zeer virtuoze wijze het voor deze stijl onmisbare strijkinstrument, de *sarangi* bespeelt en Ustad Shaukat Hussain Khan, een meester op de *tabla*.

Joep Bor.

DE KOSMOS

Hatha Yoga
Spirituele Yoga
Anthroposofie
Vipanassa-meditatie
Kommunikatie-eksperimenten
Muziek
Astrologie
Theehuis
Makro-bioties restaurant
Niet-autoritaire kresj
Aktie

"De Kosmos" is bedoeld als centrum voor bewustzijnsverruiming

LEMURIA

Uitgave van het meditatiecentrum
"De Kosmos"
Prins Hendrikkade 142, Amsterdam,
telefoon (020)-67477 en 230686
Abonnementsprijzen (bij vooruitbetaling):
per jaar f 10.- (12 nrs.) of f 1.-
per nummer.
Betalingen:
Gem. Giro Amsterdam L 13822 t.n.v. Lemuria
(postgironummer gem. giro: 13500) of op de Alg. Bank
Nederland t.g.v. rek. 545317274 t.n.v. Lemuria -
Amsterdam.